

PLETEMIE košíčky

z pediku, proutí a mořské trávy

Gabriela Marková

- ozdoby
- košíky
- tácy

Šikovné
Ruče

GRADA

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude **trestně stíháno**.

Používání elektronické verze knihy je umožněno jen osobě, která ji legálně nabyla a jen pro její osobní a vnitřní potřeby v rozsahu stanoveném autorským zákonem. Elektronická kniha je datový soubor, který lze užívat pouze v takové formě, v jaké jej lze stáhnout s portálu. Jakékoliv neoprávněné užití elektronické knihy nebo její části, spočívající např. v kopírování, úpravách, prodeji, pronajímání, půjčování, sdělování veřejnosti nebo jakémkoliv druhu obchodování nebo neobchodního šíření je zakázáno! Zejména je zakázána jakákoliv konverze datového souboru nebo extrakce části nebo celého textu, umístování textu na servery, ze kterých je možno tento soubor dále stahovat, přitom není rozhodující, kdo takovéto sdílení umožnil. Je zakázáno sdělování údajů o uživatelském účtu jiným osobám, zasahování do technických prostředků, které chrání elektronickou knihu, případně omezují rozsah jejího užití. Uživatel také není oprávněn jakkoliv testovat, zkoušet či obcházet technické zabezpečení elektronické knihy.

OBSAH

Úvod

Materiál

Pomůcky

Základní techniky

Vazby

Dna

Spoje

Základní zavírky

Výrobky

Pletený tác s držátky x

Rybí tác x

Tácy z korkového prostírání x

Miska s papírovým dnem x

Koš s řídkým výpletem x

Dekorativní mísa s plstí x

Jednoduchý závěsný košík x

Koš na květiny x

Tác s keramickým dnem x

ÚVOD

Košikářství je jedno z nejstarších řemesel, kterými se člověk zabýval. Považuje se za předchůdce keramických nádob, které se vyvinuly z jílem vymazaných pletených košů.

V košíkářství najdeme široké spektrum postupů a používaných materiálů dané lokálními podmínkami. V našich oblastech se tradičně využívala vrba či sláma, ale dnes jsou městskému člověku často dostupnější jiné, komerčně nabízené materiály, které jsou již připravené k pletení, ať již jde o exotický pedik (ratan) nebo mořskou trávu.

V našich zeměpisných šířkách se v košíkářství používala převážně vrba. Mimo vrbové proutí se využívaly pásy loupané po létech ze dřeva některých stromů (např. borovice), sláma, kořínky (např. smrkové) nebo proutí z jiných dřevin, které nebyly sice tak kvalitní jako vrba, ale na hrubší koše stačily. Všechny tyto materiály se musely v pravý čas sesbírat a poté usušit. Po namočení se z nich mohlo plést. Většinou se pletlo v zimním období, kdy bylo více času.

V dnešní době lze mnohé košíkářské materiály zakoupit kdykoli během roku již připravené k pletení. Lze koupit jak tradiční vrbové proutí, tak materiály dovážené ze zahraničí. Mezi nejrozšířenější cizokrajné materiály patří ratan, zejména jeho vnitřní část nazvaná pedik (pedig), šňůry z mořské trávy nebo banánovníkových listů (abaka) či palmové úplety.

Vedle tradičních a cizokrajných materiálů se používají další, průmyslově vyráběné. Především to jsou drátky, bužírky a papírové a jiné šňůry. Košíkářské techniky si tak může v dnešní době každý vyzkoušet kdykoliv a bez větších investic – pořízení vhodného materiálu či několika málo pomůcek není finančně ani časově náročné a vše je možné objednat na internetu. Techniky pletení lze také využít pro zmíněné netradiční materiály, které jsou široce dostupné v běžných obchodech.

Tato kniha je zaměřená především na pletení jednoduchých košíčků a košíkářských výrobků s minimem pomůcek. Najdete zde postupy vhodné pro začátečníky až středně pokročilé. Některé postupy zvládnou i děti prvního stupně základních škol a proto jsou vhodné i pro školní vyučování.

MATERIÁL

VRBA

Je mnoho druhů vrb a několik nejvhodnějších se používá ke košíkářství (např. vrba košíkářská, americká apod.). Pokud se v druzích vrb nevyznáte, zkuste plést z jakéhokoli druhu, který má tak ohebné proutky, že při natočení kolem dlaně nepopraskají. Vrba se sklízí v době klidu (od podzimu do velikonoce) a pruty se nechají vyschnout. Tyto pruty jsou nejkvalitnější. Lze také řezat v tzv. druhé míze v srpnu, ale pruty se budou o něco více sesychat. Pokud bychom sklízeli v jiné době, výplet by byl příliš řídký a koš nestabilní.

Z vrbového proutí se často loupe kůra (získá se tzv. loupané proutí) a také se pak tyto pruty štípají na několik částí (získají se tzv. šény, což jsou ploché pásky s vypouklou lícovou stranou). Zde jsou potřebné speciální nástroje nebo je možné si proutí v dané úpravě zakoupit. Před použitím se pruty i šény máčí. Doba namáčení závisí na druhu vrby, síle prutu a na tom, zda je prut s kůrou nebo loupaný. Loupané pruty se máčejí přibližně dvě hodiny a neloupané proutí několik dní.

Loupané važené vrbové proutí

PEDIK

Z pediku se plete podobně jako z vrby. Od vrby se liší pouze tím, že má konstantní průměr a je podstatně delší. Nemá kůru ani podkorní vrstvu jako loupané vrbové proutí, proto není tak lesklý a je poddajnější. Zároveň se nemusí se tak dlouho namáčet a snadno se barví – jeho povrch je pórovitější a lehce přijímá barvu. Mimo přírodního pediku lze nás koupit také bělený pedik, pedik hnědé barvy (tzv. kouřový, hnědá barva se získává za tepla a použití amoniaku) a chemicky barvený v nejrůznějších odstínech. Barvený pedik se také využívá v aranžérství a lze jej koupit i v malých množstvích. Je ovšem velmi snadné si jej nabarvit doma. Mimo kulatého pediku se prodávají další průřezy – šény, polokulatý pedik nebo ploché pásky. Polokulatý pedik se používá nejméně (např. do zavírek košů z plochých materiálů – šén a pásků), kulatý pedik se používá u nás nejčastěji, protože jím lze snadno uplést koše technikami typickými pro vrbové proutí. V jiných oblastech světa jsou velmi používané pásky a šény. Kulatý pedik se liší svou ohebností – pruty mohou být stejné síly, ale nemusí být stejně pevné. V některých případech je vhodné mít velmi ohebný prut (např. v základu dýnka), ve výpletu stěn je vhodný pedik pevný. Pevnější pedik poznáte od ohebnějšího nejen po

hmatu (je kluzký), ale i podle barvy po namočení, která je nepatrně tmavší. Doba namáčení pevnějšího pediku je mírně delší.

Kulatý pedik v půlkilových baleních

Pedikové pásky

Pedikové šény

Namáčení vrbového proutí a pediku před pletením

Pedik i vrbové proutí se před prací namáčí, aby se při pletení nelámalo. Vrbové proutí s kůrou se podle druhu namáčí několik dnů (např. týden). Pak se z něj opět několik dnů dá plést, pokud se uchovává zabalené v hadrech a v plachtě.

Vařené vrbové proutí stačí namočit několik hodin a obvykle po dvou hodinách je připravené k pletení.

Pedik stačí namočit na poměrně krátkou dobu a je připravený k práci v řádu minut. Záleží na ohebnosti, síle a teplotě vody. Ideální je vlažná nebo teplá voda, při použití studené vody budete muset čekat déle. Správnou ohebnost pro pletení zjistíte nejlépe jemným ohnutím mezi prsty. Velmi dobře namočený pedik je třeba mít na začátek dna zatímco na výplet stěn postačí kratší doba. Šény se namáčí často jen na několik vteřin a stejně tak pedik nejmenších průměrů (1 mm a méně). Během práce, obzvláště za teplých dnů, je třeba pedik opakovaně namáčet (minimálně rozpracovanou část výrobku) nebo alespoň postříkat vodou z rozstřikovače. Pedik rychle přijme vodu, ale právě tak rychle vysychá.

PŘÍRODNÍ ŠŤŮRY

V košíkářství se využívá nepřeberné množství materiálu. Do této malé knížky byla zařazena ještě nazelena-

Mořská tráva

Kukuřičný provázek

lá nebo jindy nahnědlá mořská tráva a světlý kukuřičný provázek. Tyto materiály se používají buď na výplet košů (nikoli na žebra) nebo z nich lze plést měkké tašky na formách. Obojí lze zakoupit jak v přírodním stavu, tak barvené. Ani jeden z těchto materiálů se při pletení nenamáčí, ačkoli je můžeme navlhčit rozprašovačem. Při namočení mají konce těchto šňůr tendenci se rozplést, proto při začátku pletení a ukončení můžeme na koncích udělat uzlík nebo je namočit do lepidla, aby se později při používání koše nerozpletly. Stejně tak uděláme na koncích provázku uzlík při barvení.

DALŠÍ MATERIÁLY

Papírové šňůry jsou velmi vděčný materiál. Zcela odpadá namáčení ve vodě. Papírem potažený drát nebo papírovou šňůru vyztuženou drátem lze použít na žebra a měkkou papírovou šňůru na výplet. Vše je k dostání v mnoha barvách.

Někdy je možné zakoupit tzv. bavlněnou šňůru, kterou můžeme použít stejným způsobem jako papírovou. Stejně tak můžeme použít i jiné provázky, lněné, sisalové, nebo lýko.

Papírový provázek na cívce, svazky bavlněných šňůr, nahoře dvě klubka lněné šňůry, vlevo cívky papírem potaženého drátku, dole dva svazky raffie na svazku krepovaného umělého lýka a v dolním rohu sisalová šňůra, s těmito materiály lze plést.

ÚPRAVY MATERIÁLU

BARVENÍ A MOŘENÍ

Zatímco vrbové proutí se dnes většinou používá v přírodním stavu, pedik se barví velmi často. Pedikové pruty, lze jednoduše barvit i v domácích podmínkách. Vhodné jsou práškové barvy na dřevo nebo textil (bavlnu).

Jednotlivé odstíny jednoho prodejce lze mezi sebou míchat a docílit dalších odstínů.

Při barvení postupujeme podle návodu na obalech s tím, že pedik nevaříme, ale po dosažení

bodů varu vypneme zdroj tepla a necháme stát. Rovněž není třeba pedik míchat, jen je nutné použít dostatečně velký hrnec, aby v něm nebyl pedik příliš stěsnán a mohlo k němu barvivo. To je zvláště nutné dodržet u plochých pásků a šén. Na půlkilové množství kulatého pediku je třeba hrnec s obsahem nejméně 20 litrů. Pedik do barvicí lázně vkládáme až po dokonalém rozpuštění barviva a soli. Nabarvený mokry pedik je tmavší a během

Doma barvený pedik.

Na barvení pediku můžete použít textilní barvy DUHA nebo CHEDS

sušení zesvětlá. Můžeme ho ponechat v barvicí lázni i několik hodin a docílit tak tmavšího odstínu. Po vyjmutí z barvicí lázně pedik velmi dobře proplachujeme pod studenou vodou dokud nebude voda čirá. Pak necháme pedik usušit a před pletením znovu namočíme. Není vhodné plést z právě obarveného pediku, je třeba ho nechat zaschnout, aby se po dopletení koše příliš neseschnul a výplet koše nezřídnul.

SUŠENÍ A LAKOVÁNÍ

Koš z pediku se hodí spíš pro použití v domácnosti než v zahradě. Pedikové proutí i výrobky z pediku se musí uskladnit na suchém místě. Přestože je pedik chemicky ošetřený pro export z dalekých zemí, chladné a vlhké prostředí nevydrží – v lepším případě zešedne, v horším se na něm vytvoří černé tečky (plíseň). Totéž se nám může přihodit u upleteného koše, který příliš pomalu prosychá. Ani vyschlý koš nedáváme do vlhka či chladu. Na druhou stranu ho nestavíme ani blízko suchého tepla z radiátorů, aby se nestaly pruty náchylné k popraskání. Chováme se k němu jako k živé rostlině. Pedikové výrobky se často lakují, aby se zvýšila nosnost a pevnost koše i jeho odolnost vůči okolním podmínkám. Lakování nemusí být na koši patrné, pokud použijeme matný nebo polomatný lak. Asijské koše se často lakují lesklými laky. Můžete použít jakýkoli lak na dřevo včetně laků ve spreji. Vrbové proutí je odolnější než pedik. Vrbové pruty mají totiž zachovanou podkorní vrstvu, kterou pedik jako vnitřní část ratanu nemá. Ale i koš z vrby potřebuje péči, abychom ho po několika letech nemuseli vykázat na zahradu. Jeho vzhled utrpí, i když jeho užitné vlastnosti budou stále dobré. Koš není nutné lakovat, i když se lakování někdy také používá.

NÁŘADÍ A POMŮCKY

Začátečníci a ti, pro které bude košíkářství koníček, nebudou potřebovat zvláštní pomůcky. Mimo ostrých nůžek, šídl a kleštiček se při práci budou hodit gumičky, provázky nebo zahradnické drátky obalené plastem, tužka, metr, kolíčky na prádlo nebo klipsy.

K trojici základních nástrojů patří ostré nůžky, šídlo a kleště s kulatými hroty.

Nůžky

na pedik by měly být schopné přestříhnout špejli. Ideální jsou nůžky

na bonsaje s dlouhou rukojetí. Jsou tenké a dlouhé, proto se jimi bude dobře začišťovat práce. Pro vrbu stačí zahradnické nůžky, které nemají jedno ostří ploché.

Šídlo

je druhou z nezbytných pomůcek. Používá se při nastavování a zakládání prutů nebo k propíchnutí žeber košíkářského kříže. Vybereme si pevné šídlo, které má dlouhou ostrou špičku. Pokud si košíkářství chceme jen vyzkoušet, můžeme nouzově použít velmi silnou jehlu používanou na kůži nebo pletací jehlice.

Nůž zvaný "žabka," kleště s kulatými hroty, různé typy šídel, nůžky na bonsaje a zahradnické nůžky.

ZÁKLADNÍ TECHNIKY

VAZBY

V košíkářství se používá velké množství vazeb. Mnohé z nich se používají i u jiných řemesel, např. v tkalcovství nebo drátenictví, ale někdy mají odlišné názvy.

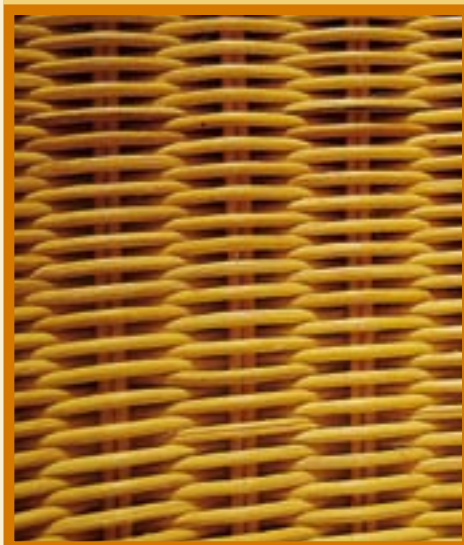
PLÁTNOVÁ VAZBA

Plátňová vazba je nejjednodušší vazba a plete se nad jedno a pod jedno žebro. V košíkářství se používá velmi často. Můžeme ji použít u dýnka i ve stěnách, u kulatých prutů i plochých pásků a šén. Hůře se v ní tvaruje a pro koše z pásků v plátňové vazbě se převážně používají formy. U kulatých prutů se používá především na tácech s plným dnem, které mají nízký výplet.

Plátňová vazba se plete přes lichý i sudý počet žebor. Přes lichý počet žebor stačí jeden oplétací prut, při sudém počtu žebor musíme použít dva pruty. Při pletení postupujeme v každém případě neustále před jedno žebro a za jedno žebro. Jednoduše tento postup označíme jako **1/1**.

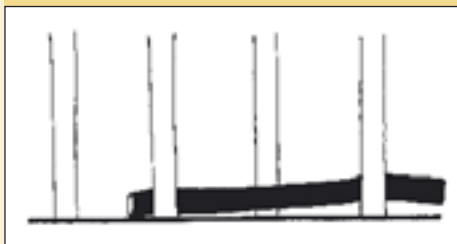

Plátňová vazba - ploché pásky

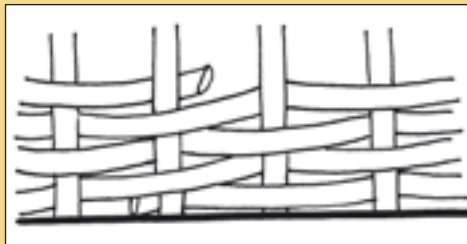

Plátňová vazba - kulaté pruty

Plátňová vazba přes lichý počet žebor

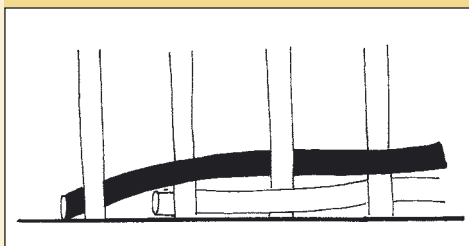

Plátňová vazba přes lichý počet žebor – začátek výpletu. Prut jednoduše zastrčíme na vnitřní stranu koše a pleteme před jedno žebro a za jedno žebro.

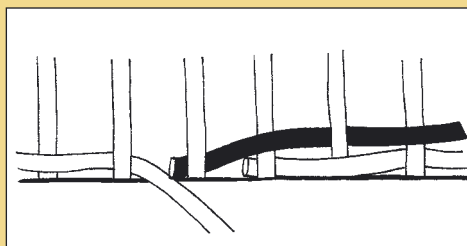

Plátňová vazba přes lichý počet žebor ukončení výpletu. Po dopletení poslední řady prut jednoduše zastrčíme na „rubovou“ stranu koše a přejdeme k pletení jiné vazby.

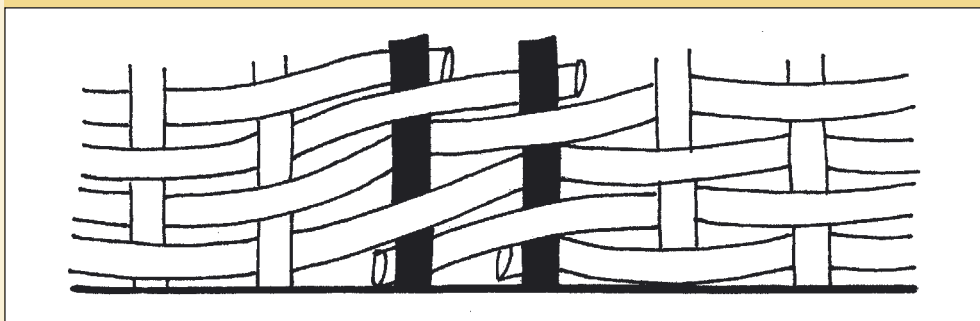
Plátňová vazba dvěma pruty přes sudý počet žebor

Plátňová vazba přes sudý počet žebor – začátek výpletu. První prut jednoduše zastrčíme na „rubovou“ stranu koše a pleteme před jedno žebro a za jedno žebro.

Plátňová vazba přes lichý počet žebor – začátek výpletu druhým prutem před dokončením první řady. Druhý prut vložíme nalevo od prvního prutu a upleteme jím druhou řadu. Pruty sřídáme.

Plátňová vazba přes sudý počet žebor – ukončení výpletu. Po dopletení poslední řady oba pruty jednoduše zastrčíme na „rubovou“ stranu koše a přejdeme k pletení závěrky (horní obruby).

KEPROVÉ VAZBY

jsou na stejném principu jako vazba plátnová, jen se pletou přes více žeber.

Keprová vazba 2/1 z kulatého pediku jako výplet dýnka

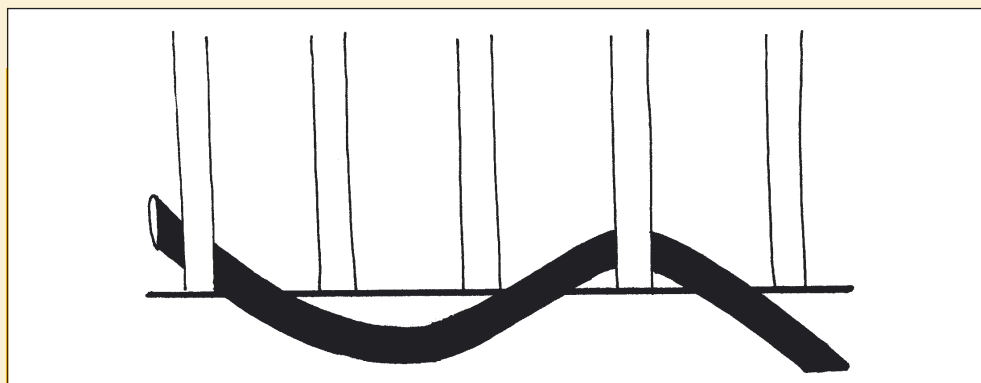

Keprová vazba 2/1 – ploché pásy.

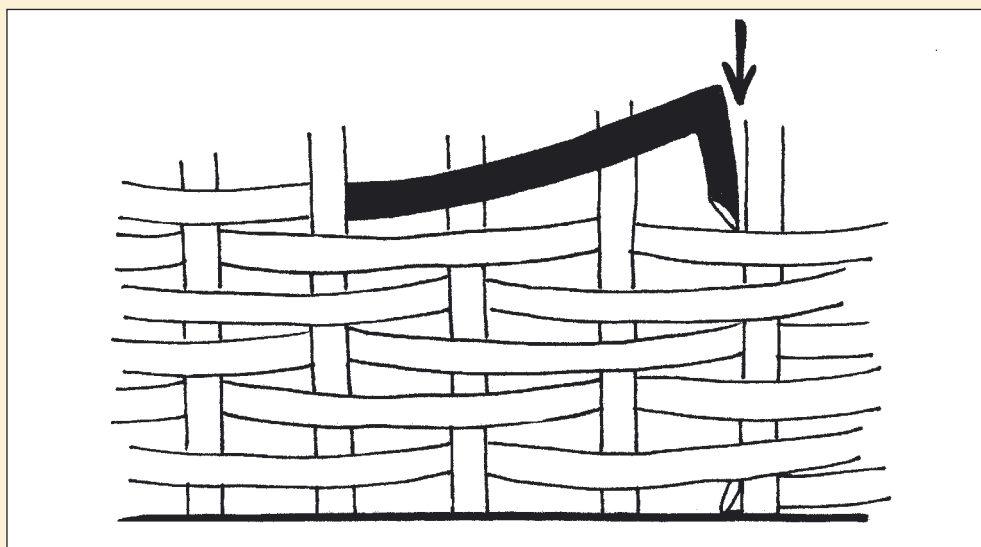

Často se používá nejjednodušší kepr **1/2**, přes jedno žebro a za dvě, nebo **2/1**, tj. přes dvě žebra a za jedno. V dýnku se této vazbě říká japonská vazba. Tato vazba zcela kryje žebra z jedné strany a je vzhledově velmi

podobná opletku třemi pruty (viz dále), zatímco z druhé strany vypadá stejně jako předchozí plátňová vazba. Dále se používají všechny jednodušší kepry, tedy **2/2**, **2/3** apod.

Keprová vazba 2/1 – začátek výpletu. První prut jednoduše zastrčíme na „rubovou“ stranu koše a pleteme před dvě žebra a za jedno žebro.

Keprová vazba 2/1 – ukončení výpletu dna zasunutím ohnutého prutu do výpletu (tzv. zatlukáním).

OPLETKY

Opletky se nepoužívají jen v košíkářství, ale i při výrobě textilí. Při pletení se používají minimálně dva pruty, které se proplétají mezi žebry a zároveň prohazují mezi sebou navzájem. Pro naši knížku bude stačit nejjednodušší opletek dvěma pruty.

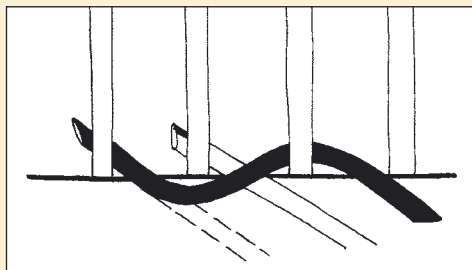

Opletek dvěma pruty – vzhled vazby vyhotovené ze slámy.

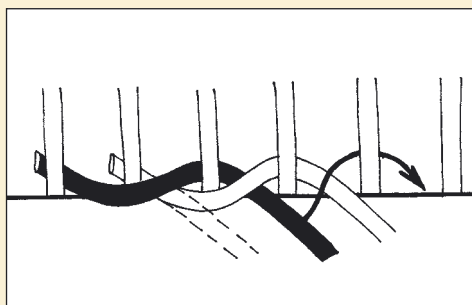
Opletek dvěma pruty

Opletek dvěma pruty nebo zkráceně opletek dvěma má při své malé obtížnosti vynikající vlastnosti. Patří k základním košíkářským vazbám. U kulatých prutů je podobný plátňové vazbě, ale má lepší vlastnosti – je pevnější a lépe se v něm tvaruje.

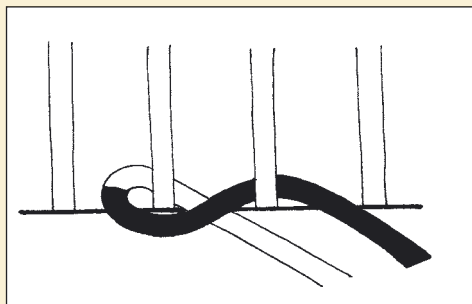
Dokáže uchytit žebra na správném místě. Počet žebra může být sice libovolný, ale u oplétacích proutků ve dvou barvách se bude lišit vzor. Při sudém počtu barev se budou tvořit sloupečky a při lichém počtu se budou barvy nad sebou střídát.

Opletek dvěma pruty – založení dvou prutů vedle sebe do sousedních mezer. Dva pruty jednoduše zastrčíme na „rubovou“ stranu koše. Pleteme levým prutem horem přes pravý prut za jedno žebro a ven tak, aby se prut dostal do sousední mezery napravo od pravého prutu.

Opletek dvěma pruty – pokračování ve výpletu druhým prutem. Ten byl původně napravo, ale nyní je ve stejné situaci jako byl první prut. Pleteme tedy stejně, jako jsme pletli v předchozím případě – prvním prutem horem za jedno žebro a ven tak, aby se prut dostal do první volné mezery napravo.

Opletek dvěma pruty – jiný začátek vazby pomocí přeloženého prutu namísto založení dvou prutů vedle sebe. Výsledek je stejný jako v předchozím případě, ale začátek je pevný, používá se pokud například vynecháváme ve vazbě mezery nebo si chceme jen dočasně uchytit nějaká žebra apod.

Opletek dvěma pruty – zakončení vazby pomocí zasunutí ohnutých prutů dovnitř vazby (tzv. zatloukáním). Vhodné zakončení pokud chceme vynechat mezery ve vazbě.

Vazbu ukončíme podobně jako plátňovou vazbu pletenou dvěma pruty (viz str. 15) nebo spojem zatloukání. V tomto případě je spoj ve vazbě viditelný, ale je pevný a používá se v případě, kdy je nad výpletem vynechaná mezera, např. na tácech.

ZÁKLADNÍ VAZEBNÉ SPOJE

Pro různý materiál se používají různé druhy spojů. Kromě napojení nového prutu na právě spletený prut je také třeba napojit dýnko na stěnu nebo připevnit ke stěně koše rukojeť či víko. I místo, které pro spoj vybereme, je důležité. Záměrem obvykle je, aby byl spoj co nejméně viditelný a zároveň co nejpevnější.

První zásadou je napojování na různých místech – tedy nikoli na stejném místě v řadách bezprostředně nad sebou. Stejně tak je vhodné nenastavovat např. u opletek dva pruty hned za sebou v jedné řadě ve dvou sousedních mezerách. Při pletení více pruty si vybereme různě dlouhé pruty, abychom se vyhnuli nastavování v sousedních mezerách.

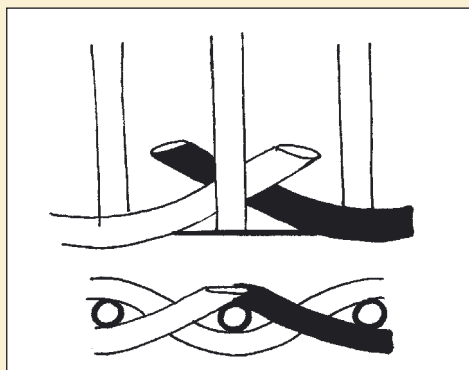
Většinou je napojení viditelné jen na jedné straně koše (rubu) a při zběžném pohledu a přejetí výpletu prsty by nemělo být znatelné. Na dýnku by mělo být na spodní straně (s výjimkou závěsného koše, u kterého se počítá, že se na něj budeme dívat zejména zdola).

Poslední velice důležitá zásada se týká vazeb, které jdou přes více než jedno žebro (keprová vazba nebo opletek třemi). Prut můžeme nastavit jen v místě, kde mění stranu koše – tedy má podle pravidel vazby projít mezerou mezi žebry zevnitř ven nebo zvnějšku dovnitř. Pokud bychom zvolili nastavení v chybné mezeře, porušil by se vzhled vazby a vznikla by vazebná chyba.

KŘÍŽENÍ

Jde o nejjednodušší napojení. Vedle konce starého prutu přiložíme nový a pleteme dále sekvenci dané vazby. Konec proutku vlastně necháme „trčet“ z vazby na rubové straně a k němu přiložíme nový prut. Oba konce se budou křížit, odtud název spoje. Po dopletení stěny konce prutů zastříhneme šikmo tak, aby po lehkém přeběhnutí stěny rukou nebyly téměř znatelné, ale tak, aby se nerozpletly.

Spoj je vhodný pro všechny typy vazeb z jednoho prutu, ze dvou i tří prutů a u vrstev. Není vhodný u vazeb, kdy oplétací prut jde přes více než jedno žebro na obou stranách koše – např. u keprové vazby **2/2**.

Křížení, dole – způsob zastřížení prutů po dopletení výrobku.